

7. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: у 5 т. / В.О. Сухомлинський. – К., 1976–1977.
8. Сухомлинський В.А. Как воспитать настоящего человека: (Этика коммунистического воспитания). Педагогическое наследие / сост. О.В. Сухомлинская. – М.: Педагогика, 1990. – 288 с. – (Б-ка учителя).

Анотації

Лілія ПАВЛЕНКО

Від «Школи радості» Василя Сухомлинського до сучасного навчального закладу – Школи сприяння здоров'ю

У статті аналізується проблема створення здоров'яформуючого середовища в сучасному навчальному закладі – Школі сприяння здоров'ю – відповідно до ідей В.О. Сухомлинського і пропонуються практичні заходи щодо їх утілення.

Ключові слова: здоров'я учнів, здоров'яформуюче середовище, Школа сприяння здоров'ю.

Лілія ПАВЛЕНКО

От «Школы радости» Василия Сухомлинского к современному учебному заведению – Школе содействия здоровью

В статье анализируется проблема создания здоровьесформирующей среды в современном учебном заведении – Школе содействия здоровью – в соответствии с идеями В.А. Сухомлинского и предлагаются практические меры по их воплощению.

Ключевые слова: здоровье учащихся, здоровьесформирующая среда, Школа содействия здоровью.

Liliya PAVLENKO

From «The School of Happiness» of Vasyl Sukhomlynskyi to the modern educational establishment – the School of Assistance to Health

The article analyzes the problem of creating the health-shaping environment in the modern educational establishment – the School of Assistance to Health – according to the ideas of Vasyl Sukhomlynskyi and offers the practical steps of their realization.

Keywords: pupils' health, health-shaping environment, School of Assistance to Health.

Упровадження ідей В.О. Сухомлинського в практику формування валеологічної компетентності шляхом реалізації оздоровчої функції шкільної хімічної освіти

Олена ТРУБЧАНИНА,

учитель хімії Родинської ЗОШ I–III ступенів №8 м. Красноармійська,

Раїса ЧЕРНИШЕВА,

кандидат хімічних наук, доцент кафедри природничо-наукових дисциплін та методики їх викладання Донецького ОІППО

Відповідно до положень гуманістично спрямованої педагогічної концепції В.О. Сухомлинського, життя людини, її здоров'я й освіта є непроминальними цінностями. До того ж освіта визначається як найважливіший інструмент підготовки молоді до майбутньої життєдіяльності: «Ми маємо справу з найскладнішим, неочіненним, найдорожчим, що є в житті, – з людиною. Від нас, від нашого вміння, майстерності, мистецтва, мудрості залежать її життя, здоров'я, розум, характер, воля, громадянське й

інтелектуальне обличчя, її місце і роль у житті, її щастя» [5].

В умовах сучасного світу актуальним є процес реалізації ідей виховання у дітей ціннісного ставлення до власного здоров'я, гуманізації та валеологізації навчання в освітніх закладах, оскільки нове соціальне замовлення спрямоване на посилення оздоровчої функції шкільної освіти [4]. Відповідно до цього, завданнями валеологізації освіти є виховання в учнів потреби в здоров'ї, формування наукового розуміння сутності здорового способу життя й вироблення індивідуального способу доцільного поведіння.

Вивчення хімії як навчального предмета припадає на віковий період, який є сенситивним для становлення ціннісних орієнтацій особистості, має найбільші дидактичні можливості для формування валеологічної компетентності учнів, що є одним із найважливіших аспектів здорового способу життя. В основі всіх виявів життєдіяльності лежать хімічні процеси, що відбуваються в організмі людини, тому хімічні знання мають стати теоретичною базою, на основі якої формуються поняття про механізми і шляхи збереження та зміцнення здоров'я.

Компетентнісний підхід висуває на перший план не інформованість учня, а вміння розв'язувати проблеми, що виникають у житті. З формуванням ключових компетентностей пов'язані завдання, які постають перед хімічною освітою, а саме:

- розкриття необхідності хімічних знань для розв'язання повсякденних життєво важливих проблем;

- реалізації особистісно орієнтованого, диференційованого підходу з урахуванням інтересів, схильностей та здібностей учнів;

- виховання засобами предмета, розвитку культурних і духовних потреб, навичок морального поведіння в навколишньому середовищі;

- формування засобами предмета розуміння небезпеки куріння, алкоголізму, наркоманії, відповідальності за вибір способу життя.

Розроблення шляхів розв'язання цієї проблеми в умовах Родинської ЗОШ №8 почалося з дослідження педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського та праць сучасних науковців у галузі методики

навчання і виховання [1; 2; 3]. На основі проведеної роботи було запропоновано використання основних хіміко-валеологічних понять, які становлять систему валеологічних знань. Серед них такі:

- *хіміко-валеологічна компетентність* – це певний ступінь оволодіння знаннями, навичками, сформованість моделей поведінки, що спрямовані на визначення пріоритетів здорового способу життя в предметному навчанні хімії;

- *здоров'я* – інтегральна цілісність людини, що виявляється в оптимальній єдності соціального й біологічного аспектів розвитку індивідуальності в конкретних умовах життєдіяльності на основі духовно-моральних цінностей;

- *рівень життя* – це ступінь задоволення матеріальних, духовних і культурних потреб окремої особистості або групи людей;

- *культура споживання речовин і матеріалів* – це система норм і правил поведінки індивіда, що сприяють виробленню пріоритетів здорового способу життя як основної особистісної й загальнолюдської цінності.

Формування валеологічної компетентності школярів засобами хімічної освіти здійснюється завдяки таким умовам реалізації навчання:

- засвоєння змісту валеологічного компонента на уроках хімії, в процесі викладання факультативів, проведення позакласних заходів на основі організації проектної і дослідницької діяльності;

- контроль за дотриманням правил, які мають здоров'язбережувальний та профілактичний зміст;

- поліпшення гігієнічних умов у кабінеті хімії та класі;

Таблиця 1

Проведення фізкультхвилинок на уроках хімії

Назва фізкультхвилинки, що пов'язана з темою уроку	Слогани	Вправи
«Реакція обміну»	Ніколи не забувай	Праве плече вгору-вниз
	Пам'ятай сумлінно	Ліве плече вгору-вниз
	Що змінюється завжди – це реакція обміну	Руки, зігнуті в ліктьовому суглобі, підняти до плечей та виконувати повороти плечових суглобів вперед-назад
	Запах газу солоденький	Руки вгору – 2 рази
	Кришталева нова вода	Руки вниз – 2 рази
	Осад випав, і в природі речовин є згода	Руки зігнуті в ліктях, обертання в ліктьовому суглобі вперед та назад
«Періодична система»	Раз-два – руки тримаємо горизонтально	Обидві руки в горизонтальному положенні, одночасно повертаємо вправо-вліво
	Три-чотири – руки тримаємо вертикально	Обидві руки одночасно різким рухом піднімаються вгору й опускаються вниз
	Пам'ятай, період – це горизонталь	Руки на пояс, нахилити тулуб вправо та ліво
	А група – це вертикаль	Руки на пояс, стрибки на місці
Мімічна гімнастика «Дисоціація»	Ні до чого овації	Витягніть губи трубочкою
	Для дисоціації	Розтягніть губи якомога ширше
	Так процес називається	Зробіть очі якомога здивованішими
	Де розпад відбувається	Примружте очі якнайсильніше
Мімічна гімнастика «Індикатор»	Фенолфталеїновий	Надайте обличчю доброго і несмішлого виразу
	У лугах малиновий	Здивованого і радісного виразу

– формування позитивного ставлення учнів до навчального закладу;

– залучення батьків до роботи зі збереження й зміцнення здоров'я учнів засобами предмета й позакласної діяльності;

– взаємодія з колегами зі школи, міста, області.

У практиці проведення уроків хімії враховуються ідеї В.О. Сухомлинського, зокрема думка, що «джерело повноцінного розумового руху не в темпі та об'ємі діяльності, а в правильній його організації». У плані уроку обов'язково передбачені фізкультпаузи, які відбуваються особливо емоційно й завжди пов'язуються з темою уроку хімії. Для проведення фізкультхвилинок розроблені слогани, що проговорюються одночасно із вправами (див. табл. 1).

Усі вправи виконуються під керівництвом учителя, в основу покладені установка на організацію спільних дій, а також готовність до повної рефлексії. Але головне, що дає змогу зберегти здоров'я, – це моральна атмосфера, яка визначається саме вчителем. Для того, щоб зберегти психічне здоров'я дітей, постійно реалізуються на уроці принципи педагогіки співробітництва: повноцінне міжособистісне спілкування, побудоване на повазі до чужої думки, довірі, на звільненні учнів і вчителя від взаємних підозр, нещирості, страху.

Щоб розвивати валеологічну компетентність учнів, учитель повинен бути сам здоровим та дотримуватися таких правил:

– володіти багатим запасом знань, умінь і методичних навичок у сфері ЗСЖ;

– своїм прикладом сприяти формуванню в дітей елементарних гігієнічних навичок (культура харчування, миття рук, доглянута зовнішність тощо);

– володіти навичками саморегулювання та самоорганізації (ритуали, традиції, гнучкість переключення ролей, гарний настрій тощо);

– мати хобі, пов'язані з ЗСЖ (відвідування групи здоров'я, басейну, заняття танцями, гімнастикою, догляд за квітником чи садочком тощо);

– приймати себе таким, яким є, любити себе і працювати над собою;

– досягти й утриматися на хвилі самовдосконалення [7].

На початку кожного навчального року відбувається формування груп секції хіміко-біологічного відділення МАН Родинського будинку творчості дітей та юнацтва. Було проведено анкетування учнів цих груп у віці від 13 до 17 років щодо вивчення причин вживання ними алкоголю. Результати показали, що ставлення підлітків до алкоголю двояке: з одного боку, визначають його як токсичну речовину, що отрує організм, а з іншого – вважають алкоголь необхідним засобом для розслаблення, відпочинку й отримання задоволення. Рівень інформованості про вплив алкоголю на фізичне, розумове й психічне здоров'я, на розвиток майбутнього покоління досить високий (приблизно 87%). Водночас лише 7% від загальної кількості гуртківців взагалі не

вживають алкогольні напої, а 53% пов'язують проведення свят, зустрічей з друзями зі споживанням спиртних напоїв, найчастіше – слабоалкогольних. Отримані дані свідчать про доцільність широкого використання методів профілактики побутового алкоголізму. Тому було розроблено авторську програму профілактики вживання алкоголю молоддю, яка пройшла апробацію в групах секції хіміко-біологічного відділення МАН. Програма розрахована на 32 заняття (раз на тиждень) як превентивні заходи щодо антиалкогольного виховання й охоплює такі теми: «Факти про алкоголь», «Алкогольна залежність», «Людина й алкоголь», «Пивний алкоголізм». Визнано, що найбільш діючими й ефективними були ті заняття, під час яких проводилися практичні досліди, а в кінці учні робили висновки. Як приклад, розглянемо фрагмент заняття «Пивний алкоголізм. Склад пива та його вплив на організм».

Мета заняття: ознайомитися з хімічним складом пива; визначити за допомогою дослідів вплив пива на організм підлітка; довести, що алкогольна залежність від пива виробляється так само, як і в разі вживання міцних напоїв.

Інформація для опрацювання: нині з'явився новий термін «пивна алкоголізація». Молоді здається, що вживання слабоалкогольних напоїв не завдає великої шкоди здоров'ю. Це не так. Як розрахувати кількість спирту в пляшці пива? Якщо на етикетці зазначено, наприклад, 4,8% об., це означає, що в 100 мл цього пива міститься 4,8 мл чистого спирту. Помноживши це число на об'єм пляшки – 500 мл, одержимо 24 мл етанолу. З огляду на градус горілки, одержуємо 60 мл. Тобто вживання пляшки світлого пива рівноцінне 60 мл горілки (це майже третина склянки!). На жаль, однією пляшкою пива справа часто не обмежується. Міцні сорти пива містять значно більше алкоголю. Так, наприклад, якщо темне пиво містить 8% об. етанолу, то одна пляшка еквівалентна прийому 100 мл горілки.

Критеріями оцінювання роботи на заняттях хіміко-біологічного відділення МАН визнано такі: незмінна кількість учасників занять, доброзичливі стосунки підлітків з керівником секції, зміна ставлення до вживання спиртних напоїв, зростання рівня інформованості з питань профілактики, зміни у поведінці в колі ровесників, зростання самоповаги, позитивні зміни в спілкуванні тощо.

Досвід роботи школи щодо формування валеологічної компетентності учнів засобами шкільної хімічної освіти узагальнюється та поширюється завдяки керівництву шкільними методичними об'єднаннями вчителів природничого циклу, шляхом наставництва молодих учителів, участі у науково-практичних конференціях і регіональних проєктах «Здоров'я через освіту». З кожним роком колектив школи переконається, що джерело успіху вчителя – в прагненні мати багато точок зіткнення, спільних інтересів з вихованцем, щоб тонко й душевно піклуватися про його здоров'я [6]. Отже, сучасна шкільна практика викладання хімії збагачується педагогічними ідеями

В.О. Сухомлинського, що сприяє формуванню валеологічної компетентності учнів внаслідок посилення оздоровчої функції шкільної освіти.

Література

1. Воробьёв В.И. Здоровье в твоих руках / В.И. Воробьёв // Биология в школе. – 1995. – №2. – С. 9.
2. Ганюшкин Л.А. Эколого-валеологическое воспитание в школе / Л.А. Ганюшкин // Биология в школе. – 1997. – №2. – С. 50–53.
3. Полосин В.С. О связи химии с жизнью / В.С. Полосин // Химия в школе. – 1986. – №1. – С. 46–48.
4. Родчанин Е.Г. Гуманист. Мыслитель. Педагог. Об идеалах В.А. Сухомлинского / Е.Г. Родчанин, И.А. Зязюн. – М., 1991. – 160 с.
5. Сухомлинский В.А. Павлышская средняя школа / В.А. Сухомлинский. – М.: Просвещение, 1979. – 393 с.
6. Сухомлинский В.А. Сердце отдаю детям / В.А. Сухомлинский. – К.: Рад. школа, 1984. – 289 с.
7. Трубочанина О.М. Методичні рекомендації зі здоров'я-збереження на уроках у загальноосвітньому закладі / О.М. Трубочанина // Матеріали наук.-практ. конф. «Здоров'я через освіту». – Донецьк, 2009. – 324 с.

Анонси

Олена ТРУБЧАНИНА, Раїса ЧЕРНИШЕВА
Упровадження ідей В.О. Сухомлинського в практику формування валеологічної компетентності шляхом реалізації оздоровчої функції шкільної хімічної освіти

У статті аналізується досвід роботи Родинської ЗОШ №8 щодо формування валеологічної компетентності учнів засобами хімічної освіти відповідно до педагогічної концепції В.О. Сухомлинського. Визначено поняття, що становлять основу системи валеологічних знань. Наведено фрагмент заняття, присвяченого профілактиці вживання алкоголю серед підлітків.

Ключові слова: валеологічна компетентність, хімічна освіта, здоров'я, оздоровча функція освіти.

Елена ТРУБЧАНИНА, Раиса ЧЕРНЫШЕВА
Внедрение идей В.А. Сухомлинского в практику формирования валеологической компетентности путём реализации оздоровительной функции школьного химического образования

В статье анализируется опыт работы Родинской ООШ №8 по формированию валеологической компетентности учащихся средствами химического образования в соответствии с педагогической концепцией В.А. Сухомлинского. Определены понятия, являющиеся основой системы валеологических знаний. Приведён фрагмент занятия, посвящённого профилактике употребления алкоголя среди подростков.

Ключевые слова: валеологическая компетентность, химическое образование, здоровье, оздоровительная функция образования.

Olena TRUBCHANINA, Rayisa CHERNYSHEVA
Introduction of the ideas of V.O. Sukhomlynskyi in the practice of formation of valeological competence through the implementation of health function of the school chemical education

The article analyzes the experience of the work of the Rodynske Secondary School №8 in the formation of valeological competence of the pupils by means of chemical education according to the pedagogical concept of V.O. Sukhomlynskyi. The notions that form the basis of the system of valeological knowledge are identified. Showed the fragment of classes devoted to prevention alcohol consumption among adolescents.

Keywords: valeological competence, chemical education, health, health function of education.

Мета виховання – різнобічний розвиток особистості

Донецька спеціалізована з інформаційних технологій загальноосвітня школа I–III ступенів №61 (директор Андрій Удовенко) є опорним навчальним закладом локального освітнього округу «Школа майбутнього», до складу якого входять також дитячі садки, Школа мистецтв №3, Дитячо-юнацька спортивна школа №5 та інші освітні і соціально-культурні заклади. В школі створені комфортні умови для впровадження ідей гуманної педагогіки, розвитку у дітей та молоді життєвих компетентностей, становлення творчої особистості, збереження і зміцнення фізичного, психічного, соціального та духовного здоров'я учнів. У відділеннях школи мистецтв (музичному, вокальному, хореографічному, театральному та образотворчого мистецтва), гуртках і факультативах учні мають можливість розвивати свої здібності, поглиблено вивчати окремі предмети, зокрема художньо-естетичного циклу, що сприяє розвитку їх пізнавальної та творчої активності. Фізичне виховання, формування умінь та навичок здорового способу життя забезпечують заняття в секціях дитячої спортивної школи. На базі Донецької спеціалізованої школи №61 створено художню студію, в якій займається понад 100 дітей. Вихованці студії неодноразово ставали лауреатами і переможцями художніх виставок «Пасхальний вернісаж», «Донеччина – мій рідний край», екологічного конкурсу «Зелений світ» та ін.

